

PREHISTÒRIA (codi 28876 - 12 crèdits)

Grup 70 - Profs. Paloma González i Rafael Mora

Curs 2005-06

Grup de docència no presencial

CONTINGUT

Aquesta assignatura realitza una primera aproximació a les fases més antigues de la història de la humanitat, des de la pròpia definició de l'espècie *homo sapiens sapiens* i els criteris empírics i conceptuals que es fan servir en la seva determinació com a tal fins a l'aparició de les primeres societats estatals.

El tractament d'aquests temes es fonamentarà en la discussió teòrica i metodològica de cada bloc de contingut amb una posterior il·lustració d'exemples a cada subàmbit.

Al llarg de tota l'assignatura es discutiran temes d'actualitat que puguin posar-se en relació amb el temari, que conformaran així un eix transversal en relació a tots els continguts.

OBJECTIUS

1. Familiaritzar-se amb les dades que proporciona l'arqueologia sobre la història dels grups humans pels quals no es compta amb documentació escrita.
2. Aprofundir en la necessitat dels apropaments interdisciplinaris per a l'estudi de les dinàmiques socials i històriques dels grups humans.
3. Conèixer les bases conceptuals sobre les quals es fonamenten els models d'evolució del gènere *homo* i dels sorgiment de les societats productores i jerarquitzades.
4. Sensibilitzar a l'alumnat sobre els criteris que defineixen els grups humans, així com de les diverses formes d'organització social, de coneixements tecnològics i de les estratègies econòmiques que han tingut lloc en el passat.
5. Reflexionar sobre el comportament humà a les primeres etapes de la història de la humanitat i la seva relació amb característiques de les societats contemporànies.

TEMARI

1er quadrimestre

BLOC 1: CONCEPTES I ANTECEDENTS EN L'APARICIÓ DE L'ESSER HUMÀ

1. El concepte d'Història, Prehistòria, Arqueologia i Antropologia: corrents de pensament i plantejaments teòrics per a l'estudi de les primeres fases de la història de la humanitat.
2. Com hem d'aproximar-nos a l'estudi de l'ésser humà: el concepte d'espècie, mamífer, primat i homínid.
3. Els protagonistes de l'evolució: *Aegyptopithecus*, *Dryopithecus*, *Proconsul*, *Kenyapithecus*, *Ramapithecus*, *Sivapithecus*, *Gigantopithecus*.
4. Homínids i Pànids. Filiació entre *homo*, ximpanzé i goril·la. Models biogeogràfics, anatomia comparada i biologia molecular.
5. Una adaptació bàsica: la locomoció bípeda. Modificacions anatòmiques que es produeixen. Hipòtesi sobre l'origen del bipedisme: per què i per a què?
6. Homínids entre 9 i 4 ma. Àfrica occidental vs. Àfrica del Sud. *Sahelanthropus*, *Orrorin* i *Ardipithecus*.
7. Homínids: *Australopithecus*, *Paranthropus* i *Kenyanthropus*.

BLOC 2: HOMINIDS I GÈNERE *HOMO*

8. El gènere *homo* i els esquemes cladístics.
9. Els primers homínids i el seu comportament: patrons ecològics, climàtics i culturals.
10. Definint el concepte d'humanitat. Els primers instruments lítics.
11. Els primers jaciments arqueològics. L'Olduvaia: registre fòssil a Olduvai i Koobi Fora. Comportament socio-econòmic dels primers homínids.
12. El gènere *Homo* i l'expansió pel Vell Món. Problemàtica taxonòmica: *H. Ergaster*, *H. Antecessor*, *H. Erectus* y *H. Heidelbergensis*.
13. Homínids fora d'Àfrica. Models de gestió de l'espai i el paper del foc.
14. Les proves fòssils de les primeres ocupacions al continent euroasiàtic.

BLOC 3: *HOMO SAPIENS*: NEANDERTAL I *HOMO MODERN*

- 15.- L'*Homo* de Neandertal i la seva anatomia: un exemple d'especialització al medi ambient. Innovacions tecnològiques, estratègies econòmiques i manifestacions simbòliques.
- 16.- L'*Homo* de Neandertal i les estratègies tecnològiques desenvolupades. La desaparició del Neandertal: hipòtesis i problemàtica.
- 17.- La transició cap a l'*Homo sapiens*. El model monogenètic i el model multirregional. La genètica a l'evolució humana.
- 18.- L'*Homo* modern. Llegat cultural: art i tecnologia (indústria, enterraments, seriació crono-cultural). Un món complex: organització social i econòmica. La implantació de l'*Homo Modern* fora d'Àfrica: Europa, Àsia, Oceania i Amèrica.
- 19.- Els últims caçadors: Paleolític Superior Final, Mesolític i Neolític: Ruptura o continuïtat.

2on quadrimestre

BLOC 4: ARRIBA L'ECONOMIA PRODUCTORA.

20. Orígens dels Neolític: problemàtica sobre el desenvolupament de l'economia de producció.
21. El concepte de Neolític i el seu enquadrament cronològic i geogràfic.
22. El pas d'una economia depredadora a una economia de producció: la domesticació de plantes i animals.
23. Les innovacions tecnològiques neolítiques.
24. Canvis socials, econòmics i culturals als primers grups neolítics.
25. Els pobles que no van adoptar l'agricultura: l'exemple dels Inuits i els Kung-San.

BLOC 5: LES PRIMERES SOCIETATS CAMPEROLES AL PROPER ORIENT, EUROPA I AFRICA.

26. Les primeres societats camperoles al Pròxim Orient (I). El naixement de la vida sedentària al període natufià.
27. Les primeres societats camperoles al Pròxim Orient (II). Els assentaments d'Abu Hureyra i Çatal Hüyük.
28. La neolitització del continent europeu. Models i evidències.
29. El procés de consolidació de l'economia de producció a Europa i la diferenciació de trajectòries: Mediterrani oriental, Mediterrani occidental i Europa atlàntica i central.
30. Caçadors-recol·lectors i agricultors a l'Àfrica. L'Àfrica mediterrània i l'Àfrica subsahariana.

BLOC 6: LES SOCIETATS POST-NEOLÍTIQUES: DE LA PRODUCCIÓ A LA JERARQUIA

31. La formació de les societats jerarquitzaes: cabdillatges i estats. Definicions des de l'antropologia i la teoria política i evidències arqueològiques.
32. Del neolític a la formació de l'estat a la Xina: els períodes Xia i Xang.
33. Els estats mesopotàmics antics.
34. Creta: de la societat minoica a la micènica.
35. Metal·lúrgia, jerarquia i control territorial a l'Edat del Bronze europea.
36. L'inici de la metal·lúrgia del ferro i la seva expansió pel Mediterrani.

MATERIALS AL CAMPUS VIRTUAL

- "Materials"
  - Resums desenvolupats de cada bloc/tema
  - Mapes i quadres cronològics corresponents a cada bloc.
  - Biblioteca Virtual amb els textos bàsics sobre cada un dels temes a tractar
- "Bibliografia"
  - Referències bibliogràfiques d'ampliació de cada bloc/tema.
- "Enllaços"
  - Adreces Web que permetin el desenvolupament i la comprensió de qüestions específiques en cada bloc/tema.
- "Notícies"
  - Informacions de les conferències, vídeos, reunions i seminaris que es celebren al llarg del curs sobre el temari de l'assignatura.
- "Agenda"
  - Calendari de lliurament dels treballs de síntesi de cada bloc i d'altres dates relacionades amb la dinàmica de l'assignatura.

METODOLOGIA DE L'ASSIGNATURA

- Aquesta és una assignatura no presencial que es realitzarà i s'avaluarà exclusivament a través del Campus Virtual (CV). Per tant, una vegada matriculats haureu de entrar en el CV mitjançant la vostra paraula de pas i accedir a la plana de l'assignatura. És recomanable que contacteu amb al professorat mitjançant les tutories del CV a l'inici del curs.
- No hi ha requeriments presencials obligatoris, però són opcionals les següents sessions presencials
  - Una sessió inicial d'orientació de l'assignatura
  - Curset de com fer un treball a la Web
  - Sessió de tutories en horaris de despatx
- Els continguts de l'assignatura s'han dividit en sis blocs d'informació. Per a cada bloc/tema caldrà llegir els resums i esquemes del Campus Virtual, els textos recomanats i consultar els materials enllaçats.
- Al final de cada bloc, s'haurà de presentar, en un termini de 7 dies, una síntesi d'unes 2.500 paraules sobre el que s'ha comentat en el Fòrum.
- Per cada bloc es posarà en marxa un Fòrum que consistirà en una discussió col·lectiva que serà moderada i tutoritzada pel professorat que proposarà temes oberts de discussió. Hi haureu de participar donant la vostra opinió de forma raonada i argumentada, o bé plantejant nous temes de discussió, tot fent servir les lectures i els materials que estan a disposició al Campus Virtual.

- El seguiment de conferències, publicacions en premsa escrita i en diaris de difusió, així com d'altres actes culturals (exposicions temporals, museus, etc.), proposats i anunciats convenientment, s'avaluaran com a part de la nota formativa mitjançant un resum d'unes 2.500 paraules, que serà lliurat per correu electrònic al professorat sempre a través del Campus Virtual. Totes les síntesis rebudes seran a disposició de l'alumnat a la pàgina de l'assignatura.
- Calendari de l'assignatura (fòrums i dates de lliurament de síntesis):
  - Bloc 1 (del 1 al 7) del 4 de Octubre al 5 de Novembre (lliurament 12 de Novembre)
  - Bloc 2 (del 8 al 14) del 7 de Novembre al 2 de Desembre (lliurament 9 de Desembre)
  - Bloc 3 (del 15 al 19) del 5 de Desembre al 14 de Gener (lliurament 21 de Gener)
  - Bloc 4 (del 20 al 26) del 14 de Febrer al 18 de Març (lliurament 29 de Març)
  - Bloc 5 (del 26a al 30) del 29 de Març al 22 d'Abril (lliurament 29 d'Abril)
  - Bloc 6 (del 31 al 37) del 25 d'Abril al 27 de Maig (lliurament 3 de Juny)

AVALUACIÓ

Hi haurà dos tipus d'avaluació: formativa i acreditativa.

Avaluació formativa:

Al llarg del desenvolupament de l'assignatura, es faran avaluacions bàsicament formatives però que tindran contingència sobre la nota acreditativa (superació o no de l'assignatura). Aquestes avaluacions consisteixen en síntesis de les lectures recomenades de les que s'haurà de lliurar una recensió del contingut, en un format de 2.500 paraules com a màxim.

Avaluació acreditativa

Sortirà a partir de la participació activa en el Fòrum de l'assignatura (veure apartat *Metodologia de l'assignatura*).

Criteris per superar l'assignatura:

Haver obtingut una nota de 5 o superior a l'avaluació acreditativa.

Les avaluacions formatives realitzades durant el curs tindran contingència sobre la nota acreditativa.

BIBLIOGRAFIA BàSICA

Blocs 1-3

- ARSUAGA, J.L.; MARTINEZ, I. (1998): *La especie elegida: La larga marcha de la evolución humana*. Ed. Temas de Hoy, Madrid.
- BERTRANPETIT, J.; JUNYENT, C. (1998): *Viatge als orígens: Una història biològica de l'espècie humana*. Ed. Bromera, Alzira.
- BERGER, L.R.; HILTON-BARBER, B. (2001): *Tras las huellas de Eva. El misterio de los orígenes de la humanidad*. Ediciones B, Barcelona.
- BINFORD, L.R. (1988). *En busca del pasado*. Ed. Crítica, Barcelona.
- BOID, R.; SILK, J.B. (2001): *Cómo evolucionan los humanos*. Ariel Ciencia, Barcelona.
- CAIRD, R. (1995): *Hombre mono: La historia de la evolución humana*. Encuentro Editorial, Barcelona.
- CELA, J.; AYALA, F. J. (2001): *Senderos de la Evolución Humana*. Alianza Ed., Madrid.
- DENNEL, R. (1987): *Prehistoria económica de Europa*. Ed. Crítica, Barcelona.
- DOMINGUEZ, M. (1997): *El primate excepcional: El origen de la conducta humana*. Ed. Ariel, Barcelona.
- FULLOLA, J. M^a.; PETIT, M.A. (Coords.) (1998): *La puerta del pasado*. Ed. Martinez Roca, Barcelona.
- LEAKEY, R.E.; LEWIN, R. (1994): *Nuestros Orígenes: En busca de lo que nos hace humanos*. Ed. Crítica, Barcelona.
- LEWIN, R. (1993): *Evolución Humana*. Biblioteca Científica Salvat, Barcelona.
- MOURE, A.; GONZALEZ, M.R. (1992): *La expansión de los cazadores. Paleolítico Superior y Mesolítico en el Viejo Mundo*. Ed. Síntesis, Madrid.
- SAHLINS, M. (1983): *Economía de la Edad de Piedra*. Ed. Akal, Madrid
- STRINGER, Ch.; GAMBLE, C. (1996): *En busca de los Neandertales*. Ed. Crítica, Barcelona.

Blocs 4-6

- CUNLIFFE, B. (ed.) (1998): *Prehistoria de Europa: Oxford edición ilustrada*. Ed. Crítica, Barcelona.
- BINFORD, L.R. (1988). *En busca del pasado*. Ed. Crítica, Barcelona.
- BERNABEU, J.; AURA, E.; BADAL, E.. (1993). *Al Oeste del Eden : las primeras sociedades agrícolas en la Europa mediterránea*. Ed. Síntesis, Madrid.
- CHAMPION, T.; GAMBLE, C.; SHENNAN, S.; WHITTLE, A. (1988): *Prehistoria de Europa*. Ed. Crítica, Barcelona.
- COTTERELL, A. (ed.) (2000) *Historia de las civilizaciones antiiguas*. Ed. Crítica, Barcelona.
- FIEDEL, S.J. (1996): *Prehistoria de América*. Ed. Crítica, Barcelona
- FERNÁNDEZ, V.M. (1996): *Arqueología prehistórica de África*. Ed. Síntesis, Madrid.
- HERNANDO, A. (1998): *Los primeros agricultores de la Península Iberica*. Ed. Síntesis, Madrid.
- KRISTIANSEN, K. (2001): *Europa antes de la historia*, Ed. Peninsula, Barcelona.
- LERNER, G. (1990): *La creación del patriarcado*. Ed. Crítica, Barcelona.
- MOHEN, J.-P. (1992): *Metalurgia prehistorica. Introduccion a la paleometalurgia*. Ed. Masson, Barcelona.
- SAHLINS, M. (1983): *Economía de la Edad de Piedra*. Ed. Akal, Madrid
- ENGELS, F. (orig. 1884): *El origen de la familia, la propiedad privada y el estado*. Diverses edicions.
- REDMAN, Ch. L. (1990): *Los orígenes de la civilización: Desde los primeros agricultores hasta la sociedad urbana en el Próximo Oriente*. Ed. Crítica, Barcelona.